

وزیر کشور:
وزارت کشور به دنبال
برنامه‌ریزی منطقه‌ای در
جهت توسعه پایدار است.

**فرارسیدن شب‌های
پرفضیلت قدر را گرامی
می‌داریم.**

سال ۱۳۹۵، سال اقتصاد مقاومتی: اقدام و عمل

جمهوری اسلامی ایران
وزارت کشور

همایش ملی الگوی توسعه پایدار
و متوازن منطقه‌ای

نشریه علمی - خبری دبیرخانه دائمی همایش الگوی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای
سال سوم، شماره ۱۳، شماره مسلسل ۷۰ (شنبه ۵ تیر ماه ۱۳۹۵)

توزارن ۱۳

سنجش شاخص‌های توسعه پایدار منطقه‌ای

گروه توسعه و عمران مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور

اشاره

دولت‌ها را به اتخاذ استراتژی ملی توسعه پایدار دعوت می‌کند. تجربه-های موفق معرفی شده در کتاب نهادینه‌سازی توسعه پایدار (۲۰۰۷) نشان می‌دهد که نهادینه‌شدن سیاستگذاری توسعه پایدار منطقه‌ای مستلزم مجموعه اقداماتی در ساختارها و تشکیلات، قوانین و مقررات، فرآیند هماهنگی بین بخشی و بین سطحی و مشارکت بخش خصوصی و سازمان‌های غیردولتی است. در این تجربه‌های موفق، توسعه پایدار به عنوان یک اصل راهنما در فرایند سیاستگذاری پذیرفته شده و استراتژی ملی توسعه پایدار در همین راستا شکل گرفته است. اجلاس توسعه پایدار کنفرانس ریو (۲۰۱۵) تعداد ۱۷ هدف کلان با زیرمجموعه چندین هدف خرد و شاخص را اعلام نموده است که ابعاد مختلف زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-فضایی را شامل می‌گردد.

نکات مورد بحث

الف. بنیان‌های نظری سنجش شاخص‌های پایداری در جهان

اندازه‌گیری پایداری در حال حاضر به ترکیبی از شاخص‌های محیطی، اقتصادی و اجتماعی تمایل دارد. معرف‌های پایداری پیوند میان نظام‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را اندازه می‌گیرند و با آینده‌نگری، طبیعت شرایط حاکم بر یک جمعیت یا ناحیه جغرافیایی را ارزیابی می‌کنند. دقیقاً همانند نقشه راهنمای مسیر، معرف‌های اجتماع پایدار کمک می‌کنند تا اگر اجتماع در این جهت حرکت می‌کند، مشخص شود چقدر از آن دور است، ابتدا چشم‌اندازی از آینده توأم با نیازهای متعادل اقتصادی، زیست‌محیطی، و اجتماعی توسط تعداد زیادی از ساکنان و تصمیم‌گیرندگان محلی ترسیم می‌شود. سپس معرف‌های دقیق انتخاب می‌شود تا پیشرفت حاصله در نیل به آن اهداف در طول زمان را اندازه‌گیری کنند. مباحث مربوط به شیوه اندازه‌گیری، نظارت و ارزیابی پیشرفت به سوی پایداری که مورد پذیرش وسیع همگان می‌باشد ریشه‌های عمیقی دارد. عصر مدرن فرایند ارزیابی و اندازه‌گیری پایداری از اواخر دهه ۱۹۴۰ شروع شد و به عمومیت یافتن تولید ناخالص داخلی و تولید ناخالص ملی به عنوان شاخص کلی رفاه یک ملت منجر شد.

در راستای تحقق بخشی و عملیاتی‌سازی اهداف کلان و خرد همایش ملی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای، **گروه توسعه و عمران مرکز اقدام** به تدوین **شناسنامه شاخص‌های توسعه پایدار منطقه‌ای** نموده است. این اقدام با کمک جمعی از صاحب‌نظران و نخبگان دانشگاهی برتر کشور از دانشگاه‌های تربیت مدرس، تهران، شهید بهشتی و امام صادق علیه‌السلام در حوزه‌ها و ابعاد مختلف (محیطی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، سیاسی-امنیتی و مکانی-فضایی) و نخبگان و کارشناسان استانداری‌های سراسر کشور و نهادهای تابعه و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها و نیز تجارب ارزنده سایر نهادهای اجرایی کشور در حوزه سنجش شاخص-های توسعه بهره گرفته خواهد شد. در ادامه مختصری از فرآیند انجام این فعالیت مطرح می‌گردد.

مقدمه

توسعه پایدار (منطقه‌ای)، در بسیاری از برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم کلیدی مطرح می‌باشد. کاربرد توسعه پایدار برای اولین بار در اواسط دهه ۱۹۷۰، توسط باربارا اوارد، مطرح شد و این مفهوم کلی با استراتژی حفاظت جهانی، به‌طور گسترده‌ای مورد بحث قرار گرفت، تا محافظت از منابع و محیط زیست را در راستای ایفای نقش به‌کرد رفاه انسانی به‌نحو مطلوب مدیریت نماید. از اجلاس جهانی توسعه پایدار در سال ۲۰۰۲ تا اجلاس ریو ۲۰+ نهادینه‌سازی توسعه پایدار یکی از مهم‌ترین دستورکارهای بین‌المللی در زمینه توسعه پایدار بوده است. «در اجلاس ۲۰۰۲ در چارچوب برنامه اجرایی توسعه پایدار و دستور کار ۲۱ رهنمودهای مشخصی برای نهادینه‌سازی توسعه پایدار ارائه شده است. فصل هشتم دستور کار ۲۱ از دولت‌ها می‌خواهد فرآیند تصمیم‌گیری در زمینه توسعه پایدار را تقویت کرده یا بازسازی نمایند تا از این طریق مسائل اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را به‌طور یکپارچه و هماهنگ دنبال کنند و طیف گسترده‌ای از مشارکت عمومی را در این فرایند تضمین نمایند. دستور کار ۲۱ همچنین برای یکپارچگی و هماهنگی سیاست‌ها و برنامه‌های مختلف زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی،

ج. سنجش شاخص‌های پایداری منطقه‌ای در ایران توسط وزارت کشور

وزارت کشور به عنوان متولی مدیریت فضایی سرزمین و یک نهاد بسیار مهم فرابخشی همپای سایر نهادهای درگیر در امر توسعه در دولت تدبیر و امید اقدام به برگزاری نخستین همایش ملی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای در کشور نمود. برون‌دادهای همایش مزبور به صورت شاخص-هایی در اختیار کارشناسان **گروه توسعه و عمران مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور** قرار گرفت. گروه توسعه و عمران مرکز (به ریاست مهندس امیر حسین قادری) تلاش بر این دارد تا به عنوان **یک طرح مطالعاتی** با بهره‌گیری از تجارب جهانی و تجربیات برجسته‌ترین صاحب‌نظران و کارشناسان دانشگاهی و نیز تجارب حاصله از اقدامات و فعالیت‌های نهادهای اجرایی کشور در حوزه سنجش شاخص‌های توسعه پایدار و پایداری، در جهت تحقق اهداف کلان اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار گام بردارد. این طرح مطالعاتی به عنوان یک اثر پژوهشی در جهت تکمیل اقدامات صورت گرفته در سطح کشور در حوزه سنجش شاخص-های توسعه و پایداری می‌باشد و بستری مناسب را برای رفع ایرادات و موانع موجود در این زمینه را برای نهادهای پژوهشی و اجرایی فراهم می‌سازد. در همین راستا غربالگری نماگرهای پایداری منطقه-ای (محیطی، اجتماعی-فرهنگی و...) در سطح نخبگان و صاحب‌نظران دانشگاهی کشور و سپس کارشناسان و نخبگان اجرایی مناطق (در استانداری‌ها، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان و...) بر اساس مولفه‌های میزان ارتباط نماگر با توسعه پایدار منطقه‌ای؛ میزان قابلیت و امکان اندازه‌گیری دقیق نماگر؛ درجه تناسب و تعمیم‌پذیری نماگر به استان‌ها؛ میزان پذیرش و مشروعیت همگانی؛ میزان تناسب نماگرها با شرح وظایف وزارت کشور؛ میزان ارتباط نماگر با محور اقتصاد مقاومتی؛ و تناسب بیشتر با شرح وظایف سایر نهادهای اجرایی در حال انجام می-باشد. از جمله **دستاوردهای این طرح مطالعاتی برای وزارت کشور**، تهیه و تدوین **نخستین اطلس الکترونیکی پایداری منطقه‌ای (توسعه پایدار منطقه‌ای) برای کل کشور به تفکیک استان و شهرستان** می‌باشد.

بیشتر از دو دهه گذشته، علاقه به توسعه شاخص‌ها برای اندازه‌گیری پایداری افزایش یافته است. در حال حاضر ترکیبی از شاخصهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی برای سنجش پایداری منطقه‌ای و شهری و روستایی مورد استفاده قرار می‌گیرد. شاخص‌های اقتصادی برای اندازه‌گیری وضعیت اقتصاد بیشتر در قرن گذشته مورد استفاده قرار گرفته‌اند؛ اما شاخص‌های اجتماعی تا اندازه‌ای یک پدیده بعد از جنگ جهانی دوم به شمار آمده و شاخص‌های محیطی هنوز تازه و جدید است. دلایل بسیاری برای سنجش پیشرفت به سوی توسعه پایدار وجود دارد، که دامنه‌ای از یک تعهد کلی برای استفاده منصفانه، پایدار و محیطی از منابع طبیعی انسانی و اجتماعی تا یک تعهد ویژه برای اقدامات کارآتر دولتی و یک تعهد بسیار خاص برای مسئولیت‌پذیری نهادی را شامل می‌شود.

امروزه در جدیدترین رویکردهای جهانی انتقاداتی نیز در زمینه توسعه پایدار و سنجش شاخص‌های پایداری (منطقه‌ای، شهری و روستایی) مطرح شده است. منتقدان تاکید دارند که هیچ گونه طرح و پروژه عمرانی وجود ندارد که اثرات منفی زیست‌محیطی، اجتماعی یا اقتصادی نداشته باشد و شاید مبحث توسعه پایدار تا حد زیادی دچار آرمان‌گرایی و ایده‌آل‌گرایی شده است.

ب. سنجش شاخص‌های توسعه و توسعه پایدار در ایران

در ایران نیز همپای تحولات جهانی در زمینه توسعه و سنجش شاخص‌های مربوط به آن اقدامات مختلفی در قالب تهیه سامانه (مانند سامانه ساترا؛ سامانه ارزیابی شاخص‌های توسعه و رصد آمایش)؛ سامانه رصد (پایش شاخص‌ها و تحولات اجتماعی کشور)؛ تدوین گزارش‌های آماری، انجام طرح‌های مطالعاتی، تدوین کتاب، مقاله و... توسط صاحب‌نظران دانشگاهی و برخی از سازمان‌های دست‌اندرکار امر توسعه در کشور صورت گرفته است. اقدامات و تلاش‌های انجام شده غالباً در جهت سنجش شاخص‌های توسعه در کشور بوده و با توجه به اطلاعات موجود، با موانع مختلفی از جمله تهیه داده‌ها و بانک اطلاعاتی موردنیاز مواجه هستند. در حالی که سنجش شاخص‌های توسعه پایدار (پایداری منطقه‌ای، شهری و روستایی) در سطح کشور با خلاء مطالعاتی شدیدی مواجه است.

نشریه علمی - خبری «توازن»
مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور
دبیرخانه دائمی همایش
الگوی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای
مدیر مسئول: ابوذر کوثری
سر‌دبیر و مدیر اجرایی: ابراهیم خلیفه

توجه

نشریه علمی - خبری «توازن» به صورت هفتگی توسط دبیرخانه دائمی همایش منتشر می‌شود. منتظر دریافت اخبار شما جهت درج در این نشریه هستیم.

www.Sbrd.ir
۰۲۱-۲۶۶۵۵۹۵۱

ان شاءالله در شماره آینده می‌خوانیم:

نقش شهرهای کوچک در تعادل فضایی استقرار جمعیت مناطق (مطالعه موردی: استان فارس)
رحیمه شیروان (کارشناس ارشد برنامه‌ریزی منطقه‌ای و کارشناس دفتر پژوهش استانداری فارس)